

Доде Альфонс

Біографія

ДОДЕ, Альфонс (Daudet, Alphonse —13.05.1840, Нім, Прованс — 15.12.1897, Париж) — французький письменник. Народився в сім'ї фабриканта шовкових тканин Вінсента Доде, котрий походив із севеннських селян. Раннє дитинство письменника минуло на фабриці батька, неподалік від Німа. Під час революції 1848 р. сім'я розорилась і сподіваючись досягти матеріального добробуту переїхала в Ліон.

У серпні 1856 р. Доде закінчив курс риторики в ліонському ліцеї. Не маючи змоги продовжити освіту, він підшукав роботу в коледжі у провінційному містечку Але, де посів скромну посаду класного наглядча. Уже в ліцеї почав писати вірші. Мрії про літературну славу не покидали його і в Але, де він створив першу поетичну збірку "Любовні мрії" ("Amours de tete"). Нестатки і принизлива посада класного наглядча гнітили поета-початківця, тому восени 1857 р. він покинув коледж і подався у Париж, де проживав його старший брат Ернест.

У Парижі Доде змушений вести злиденне напівбогемне існування. Поява збірки "Закохані" ("Les amoureuses", 1868) відкрила Доде шлях у літературу. Критики прихильно зустріли вірші вісімнадцятирічного поета, написані в дусі А. Мюссе.

У листопаді 1859 р. Доде став співробітником газети "Фігаро", а через рік герцог Морні, голова Законодавчого корпусу, запропонував Доде місце секретаря у своїй канцелярії. Посада секретаря зробила Доде матеріально забезпеченим, дала можливість проникнути за куліси політичного життя. У цей же час Доде захопився ідеєю відродження прованської народної культури. Цьому сприяло його знайомство зі значним прованським поетом Фредеріком Містралем і членами асоціації прованських поетів, які намагалися на основі прованського діалекту повернути південнофранцузькій поезії колишню славу. Не поділяючи цілком усіх поглядів прихильників Містраля, Доде сприйняв ідеалізацію патріархального сільського Провансу. Ця тема стала головною у його ранній творчості.

Перебування по декілька місяців на рік на півдні (за приписом лікарів) дало можливість Доде зблизька спостерігати за побутом і звичаями Провансу. Так з'явилися оповідання, що увійшли в збірку "Листи з вітряка" ("Lettres de mon moulin", 1869), які автор публікував спочатку в газетах і журналах. З появою цієї збірки до Доде прийшла літературна слава. Тут окреслилося коло тем і улюблених персонажів письменника.

Це жителі Провансу — селяни, ремісники, пастухи, сторожі маяка. Ставлення до них автора — співчутливо-іронічне, у традиціях народного фольклору, фабльо. Звучить у збірці й тема соціальної нерівності: "Секрет діда Корнеля", "Санжинерський маяк" та ін. З гіркотою розповідає Доде про наступ ринкових взаємовідносин на патріархальне село. Але теми ці звучать приглушено, не досягаючи тієї напруги, що притаманна творам Е. Золя. Натуралізм описів урівноважується романтичним ставленням до дійсності. Особливо добре вдаються Доде замальовки природи. Доде проявляє себе

майстром м'якого поетичного пейзажу.

У 1867 р. відбулися зміни і в особистому житті письменника. Він одружився з Жулі Аллар, котра стала його незмінною помічницею в літературних заняттях. Первісток Доде — Леон також згодом стане літератором і пов'яже своє життя з Жанною Гюго — внучкою знаменитого письменника.

У 1868 р. вийшов друком перший роман Доде "Малюк" ("Le Petit Chose"). За жанром роман є ліричним щоденником дитини, яка дорослішаючи відкриває для себе навколишню дійсність з її суперечностями, несправедливістю, контрастом багатства та бідності. Роман має автобіографічну основу, хоча сам Доде застерігав від прямого ототожнення його з героєм — Даніелем Ейсетом. Багато епізодів, особливо у другій частині, є вигаданими (літературні невдачі героя, смерть брата Жака та ін.).

Незважаючи на тенденційність і надмірну сентиментальність останніх розділів, книга приваблює щирістю і безпосередністю тону, поєднанням м'якого гумору, ліризму та іронії — тими рисами, які, починаючи з ранніх творів ("Листи з вітряка", "Малюк"), визначають своєрідність стилю Доде.

У романі Доде "Незвичайні пригоди Тартарена Тарасконського" ("Les Aventures prodigieuses de Tartarin de Tarascon", 1872) письменник знову звернувся до теми Провансу. Роман, перші розділи якого з'явилися у газетах "Пті Монітер" і "Фігаро" у 1869-1870 рр., називався "Прованський Дон Кіхот, або Пригоди знаменитого Барбарена Тарасконського" ("Le Don Quichotte provençal ou les Aventures de l'illustre Barbarin de Tarascon"), досить точно вказував на ті орієнтири, якими керувався Доде. Образ головного героя Барбарена, котрий в остаточному тексті став Тартареном, пов'язаний з прованськими анекдотами про боягузів і хвальків, котрі вдають із себе сміливців і удатних мисливців. Ці сюжети, досить поширені в різних країнах, вказують на давню народну традицію. Другий прототип добродушного і самозакоханого прованського обивателя — літературний. Від Дон Кіхота він переймає нестримну фантазію, довірливість, авантюризм. Комізм цього образу багато в чому зумовлений поєднанням в образі Тартарена рис Дон Кіхота і Санчо Панси.

Проте гумор роману Доде не наслідувальний. Він має прованське, народне коріння. Такими є розповіді про життя доблесних тарасконців, поїздки в Алжир, полювання на левів, захоплення "східною" красунею. За стихією веселощів і гумору, яка пронизує книгу, можна побачити і деякі риси епохи. Відчутна в ній і пародія на східні пристрасті, екзотику і фальшивий романтизм колоніальної літератури. Багато епізодів і висловів з роману увійшли в європейське культурне побутування. Ім'я Тартарена стало прозивним. Експлуатуючи успіх, Доде створив у 80-х рр. ще 2 частини трилогії: "Тартарен в Альпах. Нові походеньки тарасконського героя" ("Tartarin sur les Alpes. Nouveaux exploits du heros tarasconnais", 1885) і "Порт Тараскон. Останні пригоди знаменитого Тартарена" ("Port Tarascon. Dernieres aventures de l'illustre Tartarin", 1890).

У "Тартарені в Альпах" Доде зводить безпосереднього, життєрадісного Тартарена з вишуканим товариством туристів-космополітів, бездіяльних, холодних, недалеких. Дія

роману "Порт Тараскон" відтворює атмосферу колоніальних авантур останньої третини XIX ст.: тарасконці окуповують один із загублених в Тихому океані островів, який виявляється англійською колонією. Загарбники змушені покинути його протягом 24 годин. У цій книзі, як і в перших двох, багато дивовижних пригод і смішних історій. Проте доброзичливий гумор змінюється тут сарказмом. Автор розвінчує Тартарена-колонізатора.

Від "прованських ідилій" до соціальної тематики Доде перейшов під впливом політичних подій початку 70-х рр. Важливу роль у його еволюції відіграла франко-пруська війна. Вступивши спочатку в національну гвардію, Д. швидко розчарувався і в монархістах, і в республіканцях періоду III Республіки. Не прийняв він і Паризької Комуни. Ці настрої відобразилися у збірках нарисів і оповідань: "Листи відсутнього" ("Lettres a un absent", 1871), "Оповідання щопонеділка" ("Contes du lundi", 1873), "Робер Ельмон. Щоденник схимника" ("Robert Helmont. Journal d'un solitaire", 1874), а також у серії соціально-побутових романів, багато з яких мають підзаголовок "Паризькі звичаї": "Фромон молодший і Післер старший" ("Fromont jeune et Pisler aine, moeurs parisiennes", 1874), "Джек" ("Jack, moeurs parisiennes", 1876) "Набоб" ("Nabob", 1878), "Королі у вигнанні" ("Les Roumestan, moeurs parisiennes", 1881), "Євангелістка" ("L'Evangeliste, roman parisien", 1883), "Сафо" ("Sapho, moeurs parisiennes", 1888), "Опора сім'ї" ("Soutien de famille", 1897). Писав Доде і повісті: "Роза та Нінетта" ("Rose et Ninette, moeurs d'aujourd'hui", 1892), "Маленька парафія" ("La Petite Paroisse", 1895).

У чималому спадку Доде наявні і драматичні твори. Перші п'єси, написані ще під час служби в канцелярії, обнадіяли Доде на глядацький успіх. Проте провал "Арлезіанки" ("Arlesienne", 1872) більш ніж на десятиліття віддалив Доде від театру. Повернення у 1889 р. відзначено постановкою драми "Боротьба за життя" ("La Lutte pour la vie", 1889), де трактується тема молодого людина кінця XIX століття. Відтак побачили світ "Перешкода" ("Obstacle", 1890), "Брехуха" ("Menteuse", 1892). Свої думки про сцену Д. виклав у книзі нарисів "Поміж кулісами та рампою" ("Entre les frises et la rampe", 1894). Загальний підсумок життя відображений у літературних мемуарах "Тридцять років паризького життя" ("Trente ans de Paris", 1888), "Історія моїх" ("A travers ma vie et mes livres", 1888), "Спогади літератора" ("Souvenirs d'un homme de lettres", 1888).

Тривалий творчий шлях Доде дає можливість прослідкувати етапи становлення письменника у 60—80-х рр. Радісне світовідчуття "прованських книг" поступило місцем у 70-х рр. соціальній проблематиці. Романи цього періоду змальовують історію деградації сім'ї ("Фромон молодший та Післер старший" та ін.). У романі "Джек" Доде — різко критикує систему освіти сучасної Франції. У романі "Набоб" відтворені звичаї II Імперії. "Королі у вигнанні" і "Нума Руместан" порушують питання про долю монархії та політичні звичаї епохи. При створенні цих творів Доде скористався спостереженнями, зробленими ним під час служби в канцелярії герцога де Морні.

Зближення із Г. Флобером, Е. Золя, Ед. Гонкуром, І. Тургенєвим, постійна участь в "Обідах п'яти" більш безпосередньо ввели Доде в орбіту літературних суперечок епохи.

Зазнаючи помітного впливу натуралістичної доктрини, Доде водночас став її завзятим адептом. Критикуючи соціальну дійсність, він зазвичай переносить конфлікти в етичний план. Йому притаманний дух моралізаторства, що призводить до спрощення психологічних характеристик, поділу героїв на позитивних і негативних. Не сягає він і тих глибин "фізіологічної психології", що притаманні Г. Флоберу. Доде краще вдаються портретні характеристики і захоплюючі сюжети. Композиційно його романи найчастіше будуються як ряд драматичних епізодів, які динамічно змінюють один одного. Все це зробило Доде популярним серед широкого загалу.

В Україні твори Доде відомі з кінця XIX ст. З ініціативи І. Франка в "Бібліотеці найзнаменитіших повістей" вийшли в перекладі українською мовою романи Д. "Фромон молодший і Ріслер старший" (1883), "Набоб" (1885) і "Королі у вигнанні" (1897). І. Франко зробив ґрунтовний аналіз творчості Доде у статтях "Життя і твори Альфонса Доде" (обидві — 1898), переклав кілька оповідань. Окремі твори Доде переклали М. Чайченко (М. Грінченко), В. Щурат, С. Русова, М. Грушевська, С. Сердюк, В. Щербаківська, Б. Чорний, А. Любченко, І. Сидоренко та ін. Леся Українка у 1889 р. радила членам "Плеяди" перекласти роман Доде "Джек".